

BENGT ASSARSSON
och PETER HÖGFELDT

En ny keynesiansk stagflationsteori*

Arthur Okuns bok "Prices and Quantities" är det mest lovande försöket att förklara stagflationen, skriver Bengt Assarsson och Peter Högfeldt i denna översiktsartikel. Okun presenterar en ny keynesiansk teori, som visar hur inflation och arbetslöshet uppkommer samt hur en ökad inflationstakt permanentas. En central hypotes i Okuns analys är att köpare och säljare ofta har incitament att genom långsiktiga kontrakt söka minska sina informations- och transaktionskostnader. Följden blir att efterfrågeförändringar främst påverkar produktion och sysselsättning och i mindre grad priser och löner.

Intellektuella med dragning åt det mer dramatiska hållet attraheras sällan av nationalekonomi med dess strängt inrutade tanke-system och starka betoning av rationalitet. Men det innebär inte att ekonomiskt tänkande är fritt från sensationer eller att de empiriska fenomen som studeras skulle sakna dramatik eller sensationella moment.

En av de mest dramatiska bilderna i nationalekonomi är ett så kallat Phillipskurvediagram över de senaste tjugo årens utveckling i världsekonomin — OECD-området. Figur 1 visar hur fun-

damentalt världsekonomin dynamiska reaktionsmönster förändrats: från rekordåren under första hälften av 60-talet med en låg arbetslöshet och begränsad inflationstakt till 80-talets stagflation — samtidigt förekomst av hög arbetslöshet och hög inflationstakt i en ekonomi med vikande tillväxttakt.

Mot slutet av efterkrigstidens guldålder vid mitten av 60-talet var den genomsnittliga tillväxttakten inom OECD-området 5 procent, arbetslösheten pendlade vid 2—3 procent och inflationstakten höll sig inom 2—4 procent-intervallet. Motsvarande sifferkombination för 1982 är mycket dystrare: tillväxttakten är mycket blygsam och det talas om 35 miljoner arbetslösa inom OECD-området — 9—10 procent av arbetsstyrkan — medan inflationstakten har permanentats kring 8 procent. Särskilt utvecklingen efter den andra oljeprischocken 1979 har varit drastisk med en radikalt ökande arbetslöshet som främsta kännetecken. Stagflation har blivit synonymt med ekono-

BENGT ASSARSSON är doktorand i nationalekonomi vid Lunds universitet och arbetar med en avhandling i tillämpad pristeori. PETER HÖGFELDT är doktorand vid Massachusetts Institute of Technology. Hans avhandlingsarbete gäller prisbildning i mikro- och makroekonomisk teori.

* Vi vill tacka Ingemar Hansson, Lars Jonung, Ingemar Ståhl, Bo Södersten, Björn Thalberg och Carl-Johan Åberg för kommentarer till olika utkast samt Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Holger Crafoords stiftelse i Lund för finansiellt stöd.

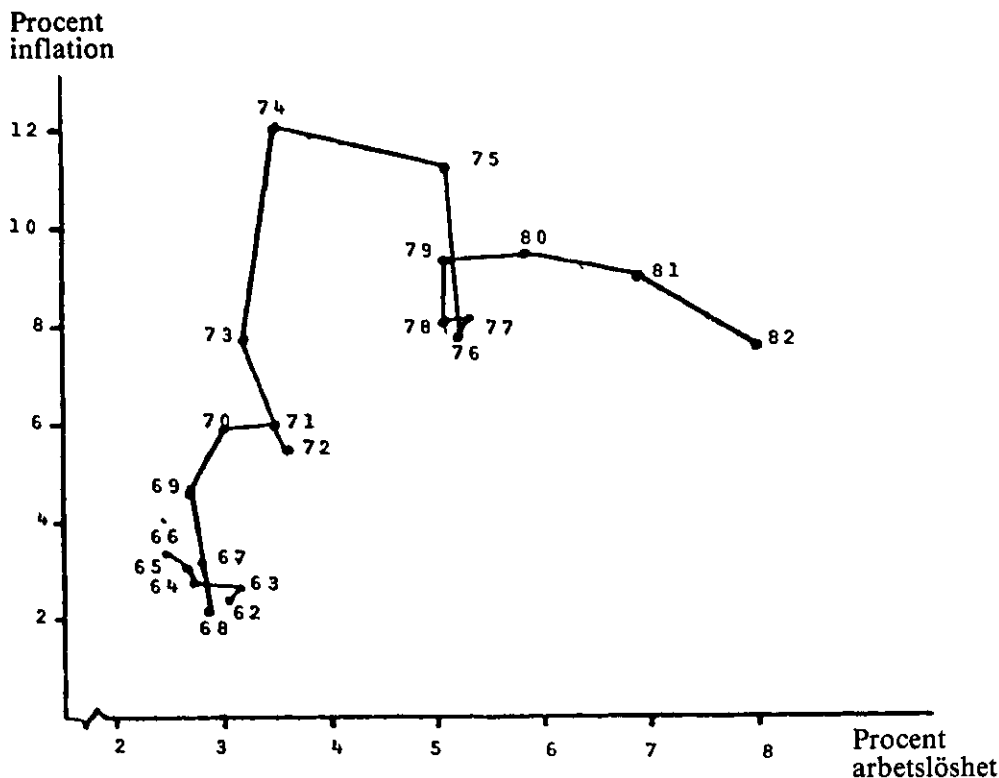
misk kris. Om inte de nuvarande negativa trenderna i den världsekonomiska utvecklingen bryts hotar en än mer negativ, potentiellt ödesdiger fas.

Den dramatiska förändringen i världsekonomin dynamiska reaktionsmönster, från harmonisk stabilitet till en krisartad, disharmonisk instabilitet — som på ett enkelt och slående sätt illustreras av Phillipskurvan — har en motsvarighet inom ekonomisk teori. Olika makroekonomiska teorier kan nämligen beskrivas som olika försök att analytiskt förklara hur en Phillipskurva uppkommer och teorin för kurvan ut-

gör fundamentet för den ekonomiska politiken. Men varken keynesianska eller nyklassiska, monetaristiskt inspirerade teorier kan ensamma förklara hur den kvalitativt förändrade Phillipskurvan i figuren har genererats.¹ Någon ny väletablerad ekonomisk teori som övertagit keynesianismens hegemoni från 60-talet, och som kan förklara stagflationens uppkomst, har heller inte utvecklats. Den bekymmersamma världs-

¹ Med nyklassiska teorier menar vi både den friedmanska teorin för Phillipskurvan och den teoretiskt mer välutvecklade formen i Lucas [1981].

Figur 1. Inflation och arbetslöshet inom OECD-området.

Inflationen mäts med BNP-deflatorn och arbetslösheten med standardiserade definitioner för 15 OECD-länder.

Källa: OECD.

ekonomiska utvecklingen har följaktligen en parallell inom makroekonomisk teori.

Det är mot denna bakgrund vi skall presentera det enligt vår mening mest penetrerande och lovande försöket inom makroekonomisk teori att förklara vad som egentligen hänt: Arthur Okuns postumt utgivna bok *"Prices and Quantities: A Macroeconomic Analysis"*, av James Tobin betecknad "vår tids makroekonomiska bok". Vi kallar Okuns teori för en keynesiansk utbud- eller stagflationsteori, eftersom den kompletterar den keynesianska formuleringen av efterfrågesidan med en ny teori för utbudssidan och en dynamisk teori för samspelet mellan utbud och efterfrågan i ett försök att förklara stagflationsfenomenet. Alternativt kan den nya teorin karakteriseras som en ny keynesiansk Phillipskurveteori. Vår presentation är ett försök till en enkel tolkning av hans budskap.²

Artikeln har följande uppläggning. Efter en diskussion om den okunska teorins samband med huvudlinjerna i övrig makroekonomisk teori presenterar vi hans nya mikroekonomiska teori. På basis av denna förklarar vi Okuns makrodynamiska teori för stagflation och visar mer specifikt hur Phillipskurvan i figur 1 analytiskt kan förklaras. Till sist ges en sammanfattande avslutning.

Det makroekonomiska problemet

En förändring i den nominella nationalinkomsten kan delas upp i en komponent som anger prisförändringstakten och en komponent som anger förändringar i den producerade kvantiteten. Bakom kvantitetsförändringen ligger en förändrad sysselsättningsnivå, vilken med lämpliga omdefinitioner fångar upp förändringar i arbetslöshetsprocenten.

I en empirisk studie, baserad på kvar-

talsdata för USA, har Robert Gordon [1981] uppskattat att priserna står för 40 procent av anpassningen efter ett års tid och för 80 procent två år efter den ursprungliga förändringen i nationalinkomsten. Samma mönster av gradvis anpassning har vi också funnit i en enkel undersökning på svenska årsdata. Motsvarande siffror för Sverige är 60 respektive 90 procent.³ Den snabbare anpassningen i den svenska ekonomin förklaras förmodligen bäst av att Sverige är en liten, öppen och konkurrensutsatt ekonomi.

En ekonomisk analys grundad på strikt neoklassisk mikroteori förutsäger att all anpassning sker i priserna. Men empiriskt sett är avvikelser från denna förutsägelse så viktig att det blir makroteoriens uppgift att förklara varför *både* priser och kvantiteter — både arbetslöshet och inflationstakt — anpassas vid en förändring i den nominella nationalinkomsten. Den makroekonomiska teorin blir det teoretiska fundamentet för en ekonomisk politik som försöker begränsa både inflation och arbetslöshet. Titeln på Okuns bok är vald med tanke på att den just är en analys av detta makroekonomiska problem.

Observationspunkterna i Phillipskurvedigrammet kan tolkas som skärningspunkterna mellan den aggregerade utbuds- respektive efterfrågefunktionen. De olika makroekonomiska teorierna kan beskrivas som olika sätt att precisera de två funktionerna och deras form, dvs olika försök att förklara hur Phillipskurvan uppkommer.

Bakom den aggregerade utbudsfunktionen ligger en mikroekonomisk beskrivning av hur marknader fungerar, hur priser och löner sättes, hur löner

² En utförligare presentation av Okuns teori och dess relevans för svenska förhållanden ges i Assarsson och Högfeldt [1983a, b]

³ Assarsson och Högfeldt [1983a] för detaljer.

och sysselsättning anpassas i enskilda företag när efterfrågan förändras, etc. I nyklassiska teorier är löner och priser flexibla, som i elementär neoklassisk mikroteori, men temporära trögheter förekommer i löneanpassningen eftersom den förväntade reallönen är felaktigt fixerad på grund av att förväntningarna grundats på ofullständig information. Följaktligen kommer i en nyklassisk ekonomi både priser och kvantiteter att anpassas, men kvantitetsanpassning är en ren avvikelse, en temporär störning till det neoklassiska normalfallet som skulle försvinna om bättre prisinformation fanns.

I den keynesianska teorin för utbudsfunktionen postuleras i stället att priser och löner är trögrikliga, särskilt nedåt. Detta är ett antagande som endast undantagsvis härleds från fundamentala mikroekonomiska principer. Eftersom prismekanismen inte opererar fritt och fullt ut i den keynesianska teorin kommer huvuddelen av anpassningen mellan utbud och efterfrågan att ske i kvantiteter — lager och sysselsättning justeras i första hand vid en minskad efterfrågan. Anpassningen i kvantiteter blir följlaktligen analysens normalfall.

Olika typer av marknader

Den bild vi får av en modern ekonomi hos Arthur Okun skiljer sig i flera väsentliga avseenden från den traditionella. Ekonomin består för det första inte av ett antal homogena marknader, utan av marknader som har institutionellt betingade olika egenskaper. Varor och arbetskraft på dessa marknader karakteriseras också av heterogena egenskaper, vilket i högsta grad påverkar marknadernas funktionssätt. Den traditionella neoklassiska marknaden karakteriseras av ett opersonligt förhållande mellan köpare och säljare. De förutsättes ej kunna påverka varandra, utan handel uppkommer genom en fiktiv

auktionsutropares förmåga att ständigt hitta det pris varigenom utbudna kvantiteter svarar mot köparnas order; marknaden klareras. I Okuns ekonomi hör sådana marknader till undantagen. På moderna varu- och arbetsmarknader står köpare och säljare i stället i ett personligt förhållande till varandra. Möjligheten att påverka motparten låter man ej gå förlorad, utan man söker i stället utnyttja de ekonomiska fördelar som ligger i en mera långsiktig bindning.

I Okuns ekonomi kan vi urskilja fyra olika huvudtyper av marknader. På varumarknaderna finns således *auktionsmarknaden* och *kundmarknaden*. På arbetsmarknaderna har vi motsvarigheterna i marknaderna för *outbildad arbetskraft* och *arbetskraft inom karriäryrken*.

Här skall vi koncentrera oss på *arbetsmarknaden* för karriärarbetskraft och på *kundmarknaden*, eftersom dessa är de viktigaste marknaderna i en modern ekonomi.

Arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden fungerar inte som en auktionsmarknad, där lönerna står för all anpassning till förändringar i efterfråge- och utbudsförhållanden. Det är väl dokumenterat att lönerna är trögrikliga, i synnerhet neråt, och att anpassningen till nominella efterfrågeförändringar därför till stor del sker i sysselsättningen. Denna anpassning på en modern arbetsmarknad är en följd av de långsiktiga bindningar som finns mellan arbetsgivare och arbetstagare, till stor del som en följd av den bristfälliga information som arbetsavtalet bygger på.

Arbetsavtalet omfattar lönen och arbetets omfattning och karaktär. Löntagaren vill kunna avancera inom företaget och erhålla en högre framtida lön. Företaget vill att den anställde förkovrar sig och att hans prestationer förbättra

ras. Vid nyanställningstillfället råder osäkerhet om dessa framtida förhållanden. Denna osäkerhet kan emellertid reduceras, dock inte utan avsevärda kostnader för de inblandade.

För löntagaren råder osäkerhet om den framtida lönen och sysselsättning- en och om företagets lönebetalningsförmåga. Normalt gäller att denna information är någorlunda lättillgänglig i det företag man arbetar, medan den kan vara mycket svårtillgänglig och dyrbar på andra håll. Redan av detta skäl finns det tendenser till en långsiktig bindning i arbetsavtalet, och för löntagaren incitament att stanna kvar i det företag där denne redan arbetar.

För företaget finns också starka skäl för att försöka åstadkomma långsiktiga arbetsavtal. Det främsta skälet är att arbetsavtalet ur företagets synvinkel kan betraktas som en investering. Anledningen är att man måste lägga stora resurser i den anställde som ger avkastning först på sikt. Dessa gynnar både företaget och den anställde och investeringskostnaden kommer därför att delas upp mellan dem.

Hur ser då detta långsiktiga implicita kontrakt ut vad gäller löner och sysselsättning? Lönen kommer i början av anställningsperioden att överstiga värdet av arbetets marginalprodukt (eftersom marginalprodukten stiger över tiden och är låg i början av anställningen) för att sedan stiga långsamt. Den anställde har då ett incitament att förkovra sig i företaget och får en del av investeringskostnaden finansierad. Om företaget inte skall göra en förlust måste lönen någon gång under anställningstiden understiga marginalproduktens värde. Detta sker då den anställde är som mest produktiv. På grund av fördelen med det långsiktiga kontraktet försöker inte den anställde att kortsiktigt utnyttja situationen, liksom fallet var med företaget då lönen översteg marginalproduktens värde.

Det långsiktiga implicita kontraktet bygger på ett ömsesidigt förtroende mellan parterna. Detta befrämjas av en långsamt och stadigt stigande lön, men även andra hänsyn kan tas. Löntagaren vill att hans lön håller jämna steg med lönerna i andra företag och han är också intresserad av att skydda lönens köpkraft. Alltför höga vinster kan också rubba det förtroende som det implicita kontraktet bygger på, varför en tendens finns att lönerna ökar med stigande vinster. Produktivitetsökningar borde också enligt traditionell teori öka lönerna. Men trögrörligheten är här mycket stor. Förändringen i produktiviteten påverkar i stället i första hand priser och vinster och först i andra hand lönerna.

Lönen ändras inte på grund av tillfälliga variationer i efterfrågan. Vid en minskning av efterfrågan kan anpassningen tänkas ske i följande steg:

1. Minskade leveranstider
2. Minskat övertidsarbete
3. Produktion på lager
4. Underhållsarbeten (inventering av lager, etc.)
5. Minskad arbetstid (t ex korttidsvecka)
6. Avskedande av personal
7. Lönesänkning

Först i sista hand blir lönesänkningar aktuella, men knappast till följd av efterfrågeförändringar i en normal konjunkturcykel.

Vid en ökad efterfrågan sker den omvända anpassningen med minskade lager, övertidsarbete och ökade leveranstider. I en uppgång är det också troligare att lönerna stiger, t ex genom en högre övertidsersättning eller att företagen försöker locka till sig ny arbetskraft.

Sammanfattningsvis kan vi nu säga att arbetsmarknaden karakteriseras av långsiktiga bindningar mellan arbetsgivare och löntagare och att anpassningen över konjunkturcykeln i hög grad

sker i sysselsättningen. Det implicita långsiktiga kontraktet bygger på rättvisepprinciper och ömsesidigt förtroende mellan parterna. Genom den långsiktiga bindningen kan båda parterna vinna ekonomiska fördelar. Företaget kan bringa ner sina kostnader för nyanställningar och utbildning och, genom att minska produktionsstörningarna, uppnå säkrare leveranser. Samtidigt kan den anställda genom det långsiktiga avtalet nå en ökad trygghet och bringa ner sina sök- och informationskostnader.

Kundmarknaden

Kundmarknaden är i många avseenden lik marknaden för karriärarbetskraft. En väsentlig skillnad finns dock i att kundmarknaden saknar den karaktär av investering som finns på arbetsmarknaden. På arbetsmarknaden är det *köparen* som sätter lönen, medan det på kundmarknaden är företaget i egenskap av *säljare* som sätter priserna.

Kundmarknaden är mycket olik auktionsmarknaden. Den som en gång besökt ett varuhus vet varför. I ett varuhus är priserna fixerade. Varuutbudet är heterogent och köpare och säljare kan kommunicera över disken. Diskussionen rör ofta varornas egenskaper och kvalitet, men sällan priserna på varorna. Trots att priserna är fixerade råder ingen brist på varor, utan man kan normalt köpa det man vill ha till ett fastställt pris. Om man besvärar sig med att besöka mer än en butik kommer man dessutom att finna att *samma* varor ofta har *olika* priser.

Innebär då detta att kundmarknaderna är ineffektiva eller att de ekonomiska agenterna ej är optimerande? Svaret är att avvikelserna från auktionsmarknaderna är effektivitetsbetingade. Liksom på arbetsmarknaden beror de observerade egenskaperna hos kundmarknaden på de implicita långsiktiga kontrakten vilka ger lägre sök- och in-

formationskostnader för både köpare och säljare.

Köparen på en kundmarknad vet att det finns olika priser på samma vara på marknaden och att det därför kan löna sig att söka efter de lägsta priserna. Hur mycket man söker beror också på kostnaden för sökandet. Säljaren kan emellertid påverka köparen och försöka övertyga denne om att just hans erbjudande är bra. Det kan han göra genom att ge ett fast erbjudande. Kunden skall kunna räkna med ett fast pris och att säljaren har varan i lager. På så sätt kan både köpare och säljare minska sina sökkostnader.

En bilateral monopolsituation uppkommer, i vilken det finns ett överskott som köpare och säljare delar. Säljaren är villig att gå ner i pris om han kan behålla kunden och köparen är villig att betala ett högre pris om han därigenom kan undvika ytterligare sökkostnader på marknaden.

I denna situation gäller det för köpare och säljare att fördela överskottet. För att inte någon av parterna skall försöka kapa åt sig en alltför stor del av överskottet, måste regler etableras som verkar för en rättvis uppdelning. Dessa regler finns i det implicita kontraktet. För säljaren innebär detta att han inte kortsiktigt utnyttjar förändringar i efterfrågan genom att höja priserna. Hans erbjudande måste stå fast och ändringar i priserna måste ha en för köparen övertygande motivering. Ökade kostnader för säljaren är en godtagbar motivering. Prishöjningen innebär ju då bara att säljaren behåller sina gamla marginaler. Detta förklarar också varför de flesta företag använder någon form av påläggsprissättning (se Coutts m fl [1978]).

I en situation då löner och priser stiger snabbare blir företagens kostnader av att hålla ett fast erbjudande högre. I en inflationsekonomi kommer därför priserna normalt att höjas mera och of-

tare, vilket kan medföra att de implicita kontrakten ändras. Företagen kan se sig nödsakade att basera prissättningen på återanskaffningskostnader i stället för historiska kostnader och priserna kan på så sätt komma att indexeras. De implicita kontrakten kan då få en mer kort-siktig karaktär och därmed ökar risken för att kunderna ökar sin sökaktivitet på marknaden.

Teoretiska och empiriska undersökningar visar också att variabiliteten i relativa priser ökar med en högre inflationstakt (Assarsson [1982]), vilket innebär att incitamenten för köparna att söka på marknaden ökar. Ökade kostnader för detta sökande kan därför tolkas som en real kostnad orsakad av inflationen.

Två kommentarer till Okuns mikroteori

Den okunska mikroteorin ger en analytisk förklaring till varför priser och löner är trögrörliga i en utvecklad kapitalistisk ekonomi. Den gradvisa och ofullständiga prisanpassningen är *inte* ett uttryck för en marknadsimperfection utan ett ekonomiskt effektivt sätt att hantera stora informations- och transaktionskostnader på marknader med heterogen arbetskraft och varor. Annorlunda uttryckt är de långsiktiga bindningarna och de implicita kontrakten en verklig ekonomisk sätt att kontrollera dessa kostnader, när det inte finns en komplett uppsättning marknader.

I en strikt neoklassisk marknadsanalys uppfattas dessa prisstelheter och bindningar som hinder för full effektivitet och vanligtvis rekommenderas olika former av konkurrensbefrämjande åtgärder för att göra verkligheten mer lik den teoretiska idealbilden. Men i en okunsk ekonomi innebär inte nödvändigtvis mer konkurrens mer effektivitet. Avvikelserna från idealmodellen är inte marginella utan mer genomgripande och dessutom effektivitetshöjande.

Den mikroekonomiska analysen leder också till en ny aggregerad utbudsfunktion. Vi konstaterade tidigare att reglerna för pris- och lönesättning tillhör ekonomins utbudssida. I en okunsk ekonomi med heterogena marknader, där normerna för pris- och löneökningar på kundmarknaderna och karriärarbetsmarknaderna är institutionellt bestämda och trögrörliga, kommer ekonomin som helhet att ha en viss inbyggd inflationstakt. Om ekonomin expanderar kommer en väsentlig del av anpassningen att ske i kvantiteter och endast successivt ökar inflationstakten.

Den dynamiska stagflationsteorin

En förklaring av stagflationsfenomenet måste innehålla en analys av hur priser och löner sätter sig i rörelse uppåt och av hur sysselsättning och produktion anpassas under processens gång. I stället för det statistiska synsätt vi tillämpade i den mikroekonomiska analysen skall vi nu använda ett dynamiskt.⁴

Ett enskilt företag baserar sitt kort-siktiga beteende på en uppfattning om hur en normal konjunkturcykel ser ut. Normala, stabila cykler befrämjar långsiktiga implicita kontrakt. Pris- och lönesättningsnormer i normala konjunkturcykler kan hållas tämligen konstanta och en låg inflationstakt kan bibehållas. De fasta normerna befrämjar effektiviteten i ekonomin, genom att hushållningen med informations- och transaktionskostnader förbättras.

Om varje företag grundar sina beslut om priser och kvantiteter på en jämförelse mellan det aktuella läget och en normal konjunkturcykel, kommer löner och priser att justeras vid bestämda tillfällen och med en procentsats — norm — som gällt i tidigare cykler, och kvantiteter att anpassas på samma sätt som i den normala konjunkturcykeln.

⁴ Se Högfeldt [1983] för en utförligare diskussion om olika dynamiska mekanismer i makroteorin.

Men eftersom själva konjunkturcykeln är resultatet av många enskilda beslut kommer, i en dynamisk ekonomisk miljö, en normal cykel att genereras som ett resultat av beslut grundade på en föreställning om en normal konjunkturcykel; systemet tenderar att reproducera sina egna variationer. En normal konjunkturcykel är därför ett dynamiskt jämviktsläge.

En sådan normal och stabil konjunkturcykel förekom under 50- och 60-talen. De olika konjunkturfaserna upprepades med stor precision och den ekonomiska miljön var sällsynt stabil vad gällde inflationstakt och arbetslöshet. Tillväxten var också hög och jämn. Normerna för pris- och lönepåslag ingick som vi just sett som en viktig del i specifikationen av den aggregerade utbudsfunktionen. Eftersom påläggsprocenten var närmast fixerade under en normal konjunkturcykel, kom denna att motsvaras av en stabil, fastlagd aggregerad utbudsfunktion. Fluktuationerna i ekonomin skedde i första hand i stället på ekonomins efterfrågesida. Skärningspunkterna mellan ekonomins aggregerade utbuds- och efterfrågekurvor sammanbands följaktligen av en kurva som i princip fick utbudsfunktionens utseende; vi hade en stabil Phillipskurva. Genom att reglera den aggregerade efterfrågenivån kunde en lägre inflationstakt etableras till priset av en tillfälligt stigande arbetslöshet och omvänt kunde ekonomin expanderas för att minska arbetslösheten, men till priset av en tillfälligt högre inflationstakt.

Den keynesianska Phillipskurvan hade som sin förutsättning en stabil, normal konjunkturcykel — en fixerad aggregerad utbudsfunktion — och politiken bedrevs kontracykliskt, vilket bidrog till att utjämna cykeln.

Av detta följer också att en teori, som skall förklara hur den starkt förändrade Phillipskurvan i figur 1 kunnat uppkomma, måste analysera hur den nor-

mala konjunkturcykeln kvalitativt har förändrats. Det handlar om former av störningar som genom sin magnitud och långvarighet bryter den implicita, dynamiska stabiliteten i den tidigare normala konjunkturcykeln. Det handlar om permanenta förändringar på ekonomins (i) efterfråge- och (ii) utbudssida samt (iii) bestående förändringar i den ekonomiska politiken.

Efterfrågeförändringar

På efterfrågesidan kan en exceptionell störning i världsekonomin uppkomma genom att flera ledande länder samtidigt för en mycket expansiv ekonomisk politik som förlänger en normal högkonjunkturfas från 1—1½ år till 3—4 år. Den mycket höga efterfrågenivån registreras i första hand genom mycket höga prisstegringar på auktionsmarknaderna, främst råvarumarknaderna. På arbetsmarknaden leder den höga aktivitetsnivån till att större lönepåslag accepteras och att löneglidningen ökar, vilket i Okuns prissättningsmodell innebär att prisstegringstakten ökar. Den vanliga ökningen av inflationstakten i en högkonjunktur förstärks här i första hand genom ovanligt kraftiga prisökningssimpulser på auktionsmarknaderna och i andra hand på arbetsmarknaden. Inflationstakten blir därför högre än vad som normalt förväntats.

Men den högre inflationstakten innebär i sin tur att avtal och beslut som baserades på föreställningen om en normal konjunkturcykel, och en vanlig prisökningstakt över cykeln, inte skapar den förväntade reallöneökningen eller den stabila vinstnivå som företaget planerade. De gamla normerna för pris- och lönesättning, som grundades på den normala konjunkturcykeln, är helt enkelt inte relevanta längre. Beslutsfattarna upptäcker att dynamiken i konjunkturcykeln har förändrats och balansen mellan tillfälliga och permanen-

ta förändringar har förskjutits i riktning mot de sistnämnda.

I nästa steg förskjuts normerna för pris- och lönepåslag uppåt. Företagen använder en högre påläggsprocent, eftersom priserna på deras insatsvaror ökar och man förväntar en högre allmän prisstegring fram till nästa tillfälle då priserna avses revideras på nytt. Företag som baserat sin prissättning på de historiska kostnaderna för insatsfaktorer får en lägre vinst, eftersom återanskaffningskostnaderna normalt överstiger inköpskostnaderna. Om företagen väntar permanent högre kostnader för insatsfaktorerna är det naturligt att man höjer påläggsprocenten. Löntagarna kräver högre nominella löneökningar eftersom man räknar med en högre inflationstakt. Men de högre påslagen innebär att kostnadsbasen växer snabbare och därmed ökar också inflationstakten i ekonomin. De nya normerna gör att den exceptionella högkonjunkturen utlöst en permanent högre inflationstakt.

Det strategiska elementet i denna dynamiska analys är följaktligen att ovanligt kraftiga prisökningar på i första hand auktionsmarknaderna får en bestående inflationsdrivande effekt genom att utlösa en uppjustering av normerna för pris- och lönepåslag på de viktiga kundmarknaderna och karriärarbetsmarknaderna.

Utbudshocker

Den andra typen av störningar är kraftiga hocker på ekonomins utbudssida. Ett mångdubblat oljepris är ett belysande exempel. För att förstå varför oljeprischocken leder *både* till en högre inflationstakt och en högre arbetslöshet är det instruktivt att studera fallet där chocken blir helt neutraliserad och inte sprider sig till den övriga ekonomin.

Efterfrågans priselasticitet för olja är låg, vilket innebär att utgiftsposten för olja ökar markant efter prisökningen

och minskar i samma mån efterfrågerymmet för andra varor. Eftersom de flesta varupriser är trögrörliga nedåt leder den minskade efterfrågan inte till lägre priser utan anpassningen sker i stället i första hand genom att produktion och sysselsättning minskas.

Den ursprungliga prisökningen sprider sig i ekonomin på i princip två olika sätt. Eftersom oljeenergi är en insatsvara i många produktionsprocesser innebär det ökade priset att företagets kostnader ökar och via kostnadsprissättningen innebär detta en högre prisökningstakt. Vidare är det mycket sannolikt att löntagarna begär kompensation för den högre prisökningstakten och kräver högre nominella löneökningar, vilket utlöser en extra inflationsimpuls. Inflationstakten stiger därför både på grund av att oljeprischocken sprider sig till andra företag och därför att fackförningarna kräver kompensation. Effekten av dessa två störningar blir en stegrad inflationstakt. En del av öknings-takten kommer att permanentas eftersom nya högre normer för pris- och lönesättning etableras. Alla försöker kompensera sig genom att öka pris- och lönepåslagen, men samfällt driver man endast upp inflationstakten och underhåller en permanent högre stegrings-takt. Ett markant ökat pris på en strategisk insatsvara kan följaktligen i en ekonomi med löner och priser som är trögrörliga nedåt leda till både högre inflationstakt och högre arbetslöshet.

Politikförändringar

Den tredje typen av störning gällde permanenta förändringar i den ekonomiska politiken och kan i princip påverka antingen ekonomins efterfråge- eller utbudssida.

På utbudssidan kan den ekonomiska politiken medverka till inflationsutvecklingen genom att förändra företagets kostnadsbas. Regeringen kan dämpa inflationstakten genom subven-

tioner, men kan också öka den genom att öka företagets kostnader genom olika former av indirekta skatter, vilket under kostnadsprissättning innebär högre priser, om inte skatteökningarna räknas av i löneförhandlingarna. En devalvering kan öka företagets kostnader för importerade insatsvaror, vilket omsätts i högre priser via påläggsprissättningen. Dessa prisökningar leder i sin tur lätt till krav på lönekomensation.

På ekonomins efterfrågesida spelar utformningen av regeringens politik för den aggregerade efterfrågenivån en avgörande roll. Under en konjunkturcykel av 50-talstyp utnyttjade den keynesianska ekonomiska politiken stabiliteten i cykeln, och spelade så att säga med i den, för att utjämna svängningarna. Men den ekonomiska politiken kan också förstärka svängningarna genom att vara helt felaktigt synkroniserad eller t o m ändra konjunkturcykelns dynamik genom att kraftfullt och långvarigt störa denna. Sannolikheten för en missriktad ekonomisk politik har ökat i och med att den tidigare så stabila konjunkturcykeln störts i sin dynamiska jämvikt, genom de två typer av chocker vi tidigare redovisat, och fundamentet för traditionell keynesiansk politik har därmed gått förlorat.

Tre aspekter på inflationsteorin

Det är tre aspekter av inflationsteorin i den nya okunskas analysen som vi ytterligare vill framhäva. För det första rör det sig om en *real* teori om inflationen, dvs det är förändringar i utbud och efterfrågan som utgör den ursprungliga störningen och utlöser anpassningsprocessen i priser och kvantiteter, och inte *nominella* förändringar. I de nyklassiska teorierna är det en permanent högre tillväxttakt i penningmängden som är orsaken till en högre inflationstakt.

För det andra betonade vi att förändringarna i normerna för pris- och löne-

sättning är permanenta och att inflationen blir inbyggd i systemet. Den mest direkta vägen på vilken inflationstakten underhålls och fortplantas på en viss nivå är via indexering, som blir allt vanligare ju högre inflationstakten är. Men indexering innebär full kompensation för tidigare inträffade prisökningar, som driver upp de framtida kostnaderna med procentuellt motsvarande belopp, vilket innebär en högre framtida inflationstakt. Får indexeringen fäste i de viktiga kund- och karriärarbetsmarknaderna finns det små incitament för de enskilda beslutsfattarna att inte följa den allmänna linjen, och de nya normerna leder till att systemet reproducerar en högre inflationstakt. I en fullt indexerad ekonomi är det med andra ord nästan omöjligt att få ner inflationstakten.

Den tredje och sista aspekten gäller ekonomins förändrade beteende när inflationstakten ökar. Det är inte bara pris- och lönesättningsnormerna som justeras uppåt när prisstegringstakten ökar, utan ekonomin anpassar sig systematiskt när det blir normalt att räkna med en permanent högre inflationstakt. Successivt lär sig ekonomins beslutsfattare att skilja mellan reala och nominella beräkningsgrunder. Indexeringar blir vanligare, företagen beräknar lagervärden efter återanskaffningskostnaden i stället för inköpspriset, hushållen placerar sina tillgångar i reallt mer värdebeständiga objekt, etc. Denna läroprocess är försedd med betydande kostnader och den resursfördelning som uppstår är inte nödvändigtvis effektiv eftersom vissa av ekonomins institutioner är nominella medan andra är reala.⁵ Men anpassningen till en

⁵ Exempelvis vet vi att kombinationen av ett nominellt skattesystem med nominella avdragsregler och en högre inflationstakt systematiskt har förändrat hushållens placeringar i en riktning som inte är effektiv och som också leder till helt godtyckliga och omfattande förmögenhetsomfördelningar.

ökad inflationstakt medför att den monetära enheten mer och mer överges och således att dessa kostnader ökar.

Den nya keynesianska Phillipskurveteorin

Vi skall nu visa hur den dynamiska stagflationsteorin kan användas till att förklara efterkrigstidens utveckling. Vi kan urskilja fyra distinkta faser i utvecklingskedjan:

(i) Under 50-talet och början av 60-talet karaktäriserades världsekonomin av en stabil och förutsägbar konjunkturcykel och systemet var i dynamisk jämvikt. Normerna för pris- och lönesättning ändrades inte under lång tid.

(ii) Den dynamiska stabiliteten bröts vid 60-talets slut av en exceptionellt lång högkonjunktur. I stället för en normal fas med hög aktivitetsnivå på ett eller två år varade expansionen i fyra till fem år, dvs under de allra sista åren på 60-talet och in på 70-talets början. Den viktigaste orsaken bakom varaktigheten var att den amerikanska ekonomin expanderade särskilt kraftigt på grund av att utgifterna för Vietnamkriget endast ofullständigt finansierades via skatter och lån och detta i ett läge då de flesta länder redan var i en synkroniserad högkonjunktur. Till skillnad från den tillfälliga inflationskonjunktur som Koreakriget utlöste varade uppgången tillräckligt länge för att bringa världsekonomin ur dess dynamiska stabilitet.

Resultatet blev att bilden av den normala konjunkturcykeln förändrades. Gamla normer för pris- och lönesättning räckte inte till i den exceptionella högkonjunkturrens inflationsklimat för att garantera den förväntade uppgången i reallönen eller för att stabilisera en hög vinstnivå. Prisnivån på auktionsmarknaderna, främst råvarupriserna,

drevs upp betydligt och normerna för pris- och lönesättning reviderades uppåt. Systemets dynamiska reaktionsmönster hade förändrats därför att den underliggande stabiliteten som fanns implicit i den normala konjunkturcykeln hade rubbats av den exceptionella högkonjunkturen. De tidigare tillfälliga fluktuationerna blev så långvariga att de uppfattades som permanenta och utlöste permanenta reaktioner.

(iii) När systemet redan befann sig i en inflationsprocess kom den första oljeprishöjningen som en extra inflationsimpuls. Effekten förstärktes ytterligare, främst i Europa, av att stora löneökningar accepterades för att om möjligt motverka oljeprishöjningens depressiva effekt.

Men när resultatet blev en alarmerande hög inflationstakt och växande bytesbalansunderskott lades den ekonomiska politiken om i en efterfrågebegränsande riktning som varade i fler år. I termer av den okunska stagflationsteorin har vi resultatet av både en stark *utbudschock* och permanent och markant *omläggning av den ekonomiska politiken*. De empiriska observationerna är helt i linje med teorins förutsägelser.

(iv) Efter den andra oljeprishöjningen 1979 stramades den ekonomiska politiken åt dramatiskt inom OECD-området i ett försök att dämpa inflationstakten. Men inflationstakten har endast dämpats i begränsad omfattning medan arbetslöshetstalen har ökat markant.

Avslutande kommentar

För att sammanfatta och framhäva de viktigaste empiriska och teoretiska insikterna i den okunska analysen är det lämpligt att sammanställa resultatet i punktform. Om vi börjar med de empiriska slutsatserna ser de ut så här:

(i) Stagflationsproblemet är resultatet av en process som pågått under en lång tid. En politik mot stagflationen måste därför vara långsiktig till sin karaktär.⁶

(ii) Genom en successiv förändring i normer och beteenderegler har inflationen blivit permanent inbyggd i systemets institutioner.

(iii) Inflationen är inte driven av ett permanent efterfrågeöverskott, utan orsakad av permanenta, dynamiska förändringar på ekonomins utbudssida. Omvänt leder en anti-inflationspolitik som ensidigt dämpar den aggregerade efterfrågenivån i första hand till högre arbetslöshet och får svårt att spränga den hårda kärnan i inflationen.

(iv) Den strategiska ingrediensen i stagflationsteorin är den negativa effekten av en högre inflationstakt på arbetslösheten, något som förstärks om ekonomin är liten och öppen. En anti-inflationspolitik är följaktligen en politik för full sysselsättning och verkar i första hand genom kostnadssänkande åtgärder på ekonomins utbudssida.

(v) En anti-stagflationspolitik måste därför vara riktad *både* mot inflation och arbetslöshet. Följaktligen måste den traditionella keynesianska politikens koncentration på den aggregerade efterfrågesidan kompletteras med åtgärder som betonar kostnadssänkande åtgärder på ekonomins utbudssida.

(vi) Gösta Rehns idéer om den svenska arbetsmarknadspolitiken är ett bra exempel på utbudsorienterade, institutionella åtgärder. Det Rehnska embryot till en utbudspolitik mot inflation var tillämpligt i en situation med efterfrågeinflation. Vi kan tolka Okuns bidrag som en substantiell vidareutveckling av

liknande tankegångar till att även täcka en situation med stagflation.

Okun har helt eller delvis reparerat flera svagheter i den traditionella keynesianska teorin. I stället för den ensidiga fokuseringen på kvantitetsanpassningar betonar Okuns teori anpassningen av *både* priser och kvantiteter. Vidare har den okunska teorin visat hur inflationen kan underhållas trots att det inte föreligger något efterfrågeöverskott, något som den gängse keynesianismen inte kunde göra. En tredje brist är att keynesianismen inte tillfredsställande förklarar *varför* priser och löner är trögrörliga, särskilt nedåt. Här är Okun mycket explicit genom sin nya mikro teori. Till sist övervinner den nya teorin den keynesianska fix-pris-teorins brist på såväl inflationsteori som en dynamisk teori för anpassningen av priser och kvantiteter under stagflation. Okuns vidareutveckling av det keynesianska teorifundamentet utgör därför ett mycket viktigt vetenskapligt bidrag.

Referenser

- Assarsson, B., [1982], "Relative Price Variability and Inflation in an Open Economy", Stencil, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- och Högfeldt, P., [1983a], "En ny keynesiansk stagflationsteori", Stencil, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- , [1983b], "En keynesiansk antistagflationspolitik", Stencil, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Coutts, K., Godley, W. och Nordhaus, W., [1978], *Industrial Pricing in the United Kingdom*. Cambridge University Press.
- Gordon, R.J., [1981], "Output Fluctuations and Gradual Price Adjustment", *Journal of Economic Literature*, June.
- Högfeldt, P., [1983], "A Survey of New Methods and Problems in Disequilibrium Dynamics and Stability Theory". Stencil, Massachusetts Institute of Technology, January.
- Lucas, R.E., [1981], *Studies in Business Cycle Theory*. MIT Press.
- Okun, A.M., [1980], "The Invisible Handshake". *Challenge*, December.
- , [1981], *Prices and Quantities: A Macroeconomic Analysis*. Basil Blackwell.
- Tobin, J. (ed.), [1983], *Macroeconomics, Prices and Quantities*, Brookings Institution, Basil Blackwell.

⁶ I Assarsson och Högfeldt [1983b] ges en utförlig analys av de ekonomiskt-politiska konsekvenserna för den svenska ekonomin.